

TERCERA ACTIVITAT D'AVALUACIÓ CONTINUADA: "LA MEMÒRIA COM A CONSTRUCCIÓ DEL PRESENT"

Gemma Pérez Moliner

Llegiu el text, i després tracteu de relacionar el seu contingut amb dues de les idees centrals del mòdul, és a dir, amb la noció de la memòria com a "construcció social" i "com a construcció de present".

- En quin sentit podem relacionar el text sobre la transició amb la idea de la memòria com a construcció social?
- I en quin sentit podem relacionar aquest mateix text amb la idea de la memòria com a construcció de present?

Es diu que la història l'escriuen els vencedors... sovint, quan sentia aquesta frase em preguntava en quin sentit era certa. Com era possible que uns fets que són com són poguessin escriure's d'una manera o d'una altra?

De fet, el que s'ha d'entendre, no és que les coses puguin escriure's/recordar-se d'una manera o d'una altra, sinó que, de fet, els fets no "són com són" d'una manera absoluta.

Diu Maurice Halbwachs que "...el record és, en gran manera, una reconstrucció del passat amb l'ajuda de dades preses del present i compost, d'altra banda, per diferents reconstruccions fetes en èpoques anteriors en les quals la imatge d'un altre temps arriba ja ben alterada."¹. Així, doncs, aquesta reconstrucció no es limitaria a una reproducció o imitació dels fets passats, sinó que incorporariem totes les dades que el context present ens posa a l'abast; dades que vindrien donades per la cultura en la qual vivim, la societat en la que ens movem, la nostra experiència d'èpoques anteriors, la informació rebuda a través dels mitjans de comunicació, l'ordre establert pel poder dominant... és a dir, per tot allò construït pels vencedors.

En l'estudi sobre el record de la Transició, cap dels subjectes participants va viure de manera directa el període objecte d'estudi. Llavors... Poden, en sentit estricte, recordar?... De fet, poden "recordar". Poden reconstruir el passat a través de les fonts sota la influència de les quals han estat, i que, en certa manera, els hi han creat la seva memòria històrica.

Allò que els hi van explicar al col·legi, les converses amb els pares, els documentals de la televisió, les referències en el cinema, etc., construeixen en cada un dels individus la visió única i particular que cada un d'ells té de la Transició. I la manera d'explicar la història, la manera d'interioritzar-la, la manera d'entendre-la, el moment personal en que aquesta és explicada, actuen com a modificadors en la creació de cada memòria particular, és a dir, el present reconstrueix el passat.

I com s'apunta a la conclusió de l'estudi, la reconstrucció de les memòries individuals facilitaria l'assumpció d'una reconstrucció més o menys consensuada (a través de la comunicació i l'intercanvi), que ajudaria a legitimar una versió generalitzada de la història, és a dir, una memòria col·lectiva (la "literalitat o exactitud de la qual acostuma a no tenir importància"²); la qual, en considerar-se més plausible que qualsevol altre, influiria en la visió del present i, inevitablement, en el curs dels fets futurs, o dit d'una altra manera: "[...] en la medida en que la legitimación o deslegitimación de un sistema pueden favorecer el desorden y consecuentemente el cambio"³. Això és, el passat construeix el present.

Pensem ara en els subjectes de l'estudi i en quina mida és la seva memòria de la Transició una construcció social:

Si ens fixem en el relat des del punt de vista cronològic, encara que cada individu presenta la seva visió diferent dels fets, emfasitzant unes parts del relat en comptes d'altres, la majoria de les versions (parcials) són coincidents amb la versió (global) socialment acceptada:

"Fue el paso del Franquismo a la democracia [...]", "[...] el paso de una dictadura a una monarquía democrática [...]", "[...] fue el periodo entre la muerte del anterior jefe de estado y la consecución [...]"⁴

El mateix ocorre, amb la caracterització del període com una època de canvi, de transformació... en fi, de transició. Aquesta vegada, emfasitzant en els fets que al llarg del temps han adquirit un caràcter simbòlic, és a dir, el reconeixement del canvi com a positiu per a la societat espanyola, i el reconeixement dels beneficis de "llibertat" que aquest va tenir:

¹ Mòdul 4. Punt 1.4.2. pàgina 23

² Vázquez, F. (2001). La memoria como acción social. Barcelona: Paidós.

³ Reescribiendo el recuerdo: los/as estudiantes universitarios/as y la transición política a la democracia en el estado español (Iñiguez, Navajas, Vázquez).

⁴ Reescribiendo el recuerdo: los/as estudiantes universitarios/as y la transición política a la democracia en el estado español (Iñiguez, Navajas, Vázquez).

"[...] se comenzó a respirar verdadera libertad [...]. Una España más abierta [...]", "[...] se amplían las libertades, se fomenta la diversidad política, económica, cultural.", "[...] los gobernantes se esforzaron por dar más libertad al país y a todos los ciudadanos."⁵

La conclusió que en podem extreure ens presenta uns individus que no han viscut personalment els esdeveniments pels quals se'ls pregunta, però que, si més no, construeixen versions que contenen elements coincidents. Si aquests elements no provenen de la seva pròpia experiència han, per força, de procedir de l'entorn, és a dir, del context espacial (cultura) i temporal (el present).

I, encara més, aquests contextos espacial i temporal han estat absorbits pels subjectes a través de la seva socialització, de la seva interacció amb els elements i persones del seu entorn, és a dir, han estat construïts socialment i incorporats a la memòria de cada un dels individus, perquè, en el moment de construir ells la seva explicació del passat, puguin prendre aquests elements i organitzar la seva pròpia explicació; amb diferències en quant a la seqüencialització o a la descripció acurada dels fets concrets (des de les lleugeres diferències en l'establiment de la cronologia, fins al record de fets totalment allunyats de la realitat -[...] *Primo de Rivera, pero este fue asesinado en un atentado con coche bomba.*⁶-), però sense diferències extremes en relació amb allò que és acceptat socialment en el moment present.

És a dir, entenem que la interpretació i la reproducció de la història des de la memòria d'aquests individus ha pres elements sociocontextuals per a formar-se, per a construir-se.

Així, la construcció del passat que fan aquests estudiants, depèn d'una banda del moment temporal comú a tots ells (el present) i d'una altra banda, de la situació sociocontextual (les fonts d'influència i les formes d'interiorització que mencionàvem abans) diferent en tots ells. I allò que cada un "recorda" i la manera com ho fa, ho recorda perquè ha de tenir un pes específic dins dels seus "records" (per motius d'història personal, de valors grupals o de creences generacionals, etc.), perquè ha de ser la construcció "preferida" d'entre totes les construccions possibles.

Així, un altre cop, la representació que té el major pes específic, la que tingui més significat en el present, serà aquella que predomini en la construcció final del passat, serà aquella que es recordi i que, d'aquesta manera, determini aquest present; el determini en forma d'actituds i idees vers allò que creiem que va passar i vers els actors que hi van intervenir, en forma d'idees i sentiments sobre com procedir i sobre com s'ha de construir el futur.

En resum, com diu F. Vázquez, "*Pasado y futuro son siempre referencias que nos permiten hablar del presente. Sin embargo, referirnos a algo que ya fue es siempre reconstruirlo, y referirnos a lo que va a ser es siempre redefinirlo. Con ello el presente pierde el carácter totalitario generado por la ilusión de absoluto, significado por cierto tipo de relaciones de poder y se convierte en un proceso de construcción al que permanentemente dotamos de sentido*"⁷.

*****

---

⁵ Reescribiendo el recuerdo: los/as estudiantes universitarios/as y la transición política a la democracia en el estado español (Iñiguez, Navajas, Vázquez).

⁶ Reescribiendo el recuerdo: los/as estudiantes universitarios/as y la transición política a la democracia en el estado español (Iñiguez, Navajas, Vázquez).

⁷ Vázquez, F. (2001). La memoria como acción social. Barcelona: Paidós.